

СТАТУС МОВЧАННЯ У КОРПУСІ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ

Овчіннікова О. В.

(Сумський державний університет)

Науковий керівник – канд. філол. наук, ст. викладач Косенко Ю. В.

Сучасні лінгвістичні дослідження характеризуються яскраво вираженим антропоцентричним підходом до аналізу мовних явищ. Спостерігається підвищений інтерес до невербальної поведінки, особливо до тих, які несуть інформацію про індивідуально-особистісні характеристики людини і про спілкування в цілому. Актуальність теми зумовлена активним дослідженням невербаліки, зважаючи на те, що низка питань, зокрема тих, що пов'язані з феноменом мовчання, не достатньо вивчена. Об'єктом дослідження є мовчання, а предметом – невербальні засоби спілкування в цілому.

В процесі взаємодії людей передача більшої частини інформації відбувається за рахунок несловесних засобів мовлення. Свідомо або підсвідомо людина може виразити психологічну настанову за допомогою своєї безсловесної поведінки [1; 2]. В парадигмі невербальних знаків основне місце посідають: фонація, тобто різні характеристики голосу (сила, тембр, дикція); кінесика, тобто міміка, жести та пози, такесика, тобто торкання до співрозмовника; проксемика, тобто відстань між співрозмовниками; миреміка, тобто контакти за допомогою очей, погляд; та просодика, тобто психофізіологічні прояви людини (мовчання, плач, кашель, сміх, зітхання, шепіт тощо) [2; 3].

Особливе місце серед адгерентних понять невербаліки посідає мовчання як силенціальний елемент комунікації. Мовчання є невід'ємною частиною міжособистісної комунікації. Ефект мовчання діє там, де слова безсилі. Комунікативне мовчання як силенціальний ефект невербаліки майже завжди супроводжує інші невербальні засоби, про що свідчить і сам термін неВЕРБальні (в пер. з лат. *verbum* - слово).

Мовчання як невербальна дія комунікації на письмі позначається графічними знаками (ГЗ), а в усному і писемному мовленні - лексичними номінаціями-вербалізаторами (ЛЗ) [1, 57]. "Графіка мовчання" представлена переважно трьома крапками, тире, редуплікованими знаками питання та оклику, а також – їх комбінаціями з трьома крапками [1, 58-59].

В англomовному художньому дискурсі мовчання переважно позначається за допомогою таких лексем, як *silence* та *pause* [1, 46]. Вони відносяться до ідеографічних синонімів із спільним ситуативним значенням людського мовчання. Однак лексема *silence*, на відміну від *pause*, передає як комунікативне, так і некомунікативне мовчання – тишу [1, 48, 52]. Іншими лексичними номінаціями силенціального ефекту виступають лексеми типу *silent, quiet, calm, still, noiseless; watchful silence, embarrassing silence, thick*

silence, alive silence, deep quietness, solemn stillness; listened quietly, stopped for a moment, hasty whisper, looked up, smiling, did not speak, was at a loss how to reply, there was a long pause тощо. Причому лексичні засоби позначення мовчання можуть бути прямими та непрямыми, частіше ж за всього зустрічаються цілі комплекси позначень силенціального ефекту, що містять одразу і ГЗ, і прямі та непрямі ЛЗ [1, 44].

Феномен мовчання в художньому дискурсі включає персонажів та наратора. Автор розповідає про персонажів, їх життя, описує їх емоції, думки тощо. Дискурс персонажів представлений через прямі та непрямі репродукції персонажного мовомислення. Такий вид мовчання називається *homo silence*, тобто людське мовчання [1, 22]. Інший же вид мовчання, - *nature silence* – це мовчання артефактів, природне мовчання, - виступає окремо від комунікативних дій людини, бо вона (людина) може і говорити і мовчати. Його також називають персоніфікованим, внутрішній стан людини часто переплітається зі станом середовища навколо, і виражається мовчанням. Природне мовчання є некомунікативним. Окрім цього, до некомунікативного мовчання відноситься біологічне, фізичне мовчання людини, що можна проілюструвати ситуаціями, в яких знаходиться мовчазлива людина у стані відпочинку, покою, сну, тощо [1, 41].

Комунікативне мовчання завжди є людським, і обіймає індивідуально-психологічне та соціально-культурне. При індивідуально-психологічному мовчанні суб'єкт мовчить, а інформація поступає [1, 41]. Силенціальний ефект як полівекторний феномен може бути викликано непевненістю, чеканням, зневагою, хвилюванням, роздумами тощо.

З огляду на велику різноманітність і універсальність силенціального компоненту, існують безліч метазнаків на його позначення, так виокремлюють комунікативне, некомунікативне, індивідуальне, соціальне, рефлекторне, психологічне, реактивне, ритуальне, статусне, спонтанне, заплановане мовчання і багато ін. [1, 34-37]. Корелюють із мовчанням і такі його адгерентні поняття, як імплікація, підтекст, еліпсис, пауза, риторичні питання, апосіопезис (або апосіопеза) та ін. [1, 31].

Отже, як вже було зазначено раніше, мовчання є значущим компонентом інтеракції. Співіснуючи з мовою, невербальні засоби спілкування супроводжують, доповнюють, підкріплюють її, а у ряді випадків замінюють її, автономно виражаючи зміст повідомлень [1; 2; 3]. Мовчання як силенціальний невербальний компонент є психологічно валідним, семантично навантаженим та значущим для людського спілкування.

1. Анохіна Т. О. Семантизація категорії мовчання в англomовному художньому дискурсі. Монографія. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 160 с.
2. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации. – М.: Наука, 1980. – 104с.

3. Косенко Ю. В. Роль невербальних засобів комунікації в дискурсі прощання // Вісник СумДУ. Серія Філологічні науки, 2005. - №6(78). – С.23-31.

Овчіннікова, О.В. Статус мовчання у корпусі невербальних засобів комунікації [Текст] / О.В. Овчіннікова; наук. кер. Ю.В. Косенко // Перекладацькі інновації : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 25-27 листопада 2010 р. / Ред. кол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова та ін. — Суми : СумДУ, 2010. — С. 104-106.